

МИХАЙЛИШИН Ольга Леонідівна

УДК 72.0 (477.8) : [728.83+712.25]

Палацово - паркові ансамблі Волині
2 - ї пол. XVIII - XIX століть
(передумови, напрями, закономірності архітектурного розвитку)

18.00.01. - Теорія архітектури,
реставрація пам'яток архітектури

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Київ-1999

42.01
42.025,4

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Рівненському державному технічному університеті Міністерства освіти України.

Науковий керівник: доктор архітектури, доцент,
РИЧКОВ Петро Анатолійович,
РДТУ, професор кафедри
"Архітектура будівель та гідроспоруд"

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор,
ТИМОФІЄНКО Володимир Іванович,
зав. сектором ін-ту мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України,

кандидат архітектури, доцент,
ПУЧКОВ Андрій Олександрович,
НДІ теорії та історії архітектури і
містобудування, вчений секретар

Провідна установа: Київський національний університет
будівництва та архітектури Міністерства України

Захист відбудеться "26" жовтня 1999 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.103.01 в Академії образотворчого мистецтва і архітектури (252053 м.Київ, вул.Вознесенський узвіз, 20)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Академії образотворчого мистецтва і архітектури (252053, м.Київ, вул.Вознесенський узвіз, 20)

Автореферат розісланий "23" вересня 1999 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства,
професор

БЕЛІЧКО Ю.В.

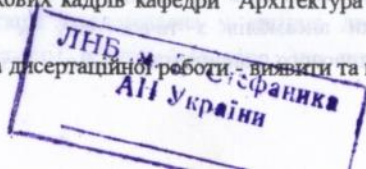
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Палацово-паркові ансамблі на Волині 2-ї пол. XVIII-XIX ст. займають одне з чільних місць у архітектурній історії регіону - за маштабами та кількістю об'єктів та сукупністю реалізованого в них творчого потенціалу, є об'ємним матеріалом для наукового аналізу. В історії волинського зодчества ці півтора століття являють собою часовий ареал, в межах якого прослідковується "повний цикл" розвитку таких об'єктів: від трансформації оборонних споруд (замків) у палацові ансамблі, через розвиток та утвердження основних композиційних схем та принципів планування нових комплексів до моменту занепаду і втрати первісного значення в зв'язку зі змінами суспільних умов у кінці XIX ст. В просторовому відношенні досліджуваний регіон відповідає історичному розумінню Волині, що за сучасним адміністративно-територіальним поділом охоплює території Волинської, Рівненської, північні частини Тернопільської і Хмельницької областей, західну частину Житомирської області.

Архітектурна спадщина Волині привертала до себе увагу дослідників як у XIX ст., так і протягом усього XX ст. За цей час українськими та польськими науковцями (для них даний регіон викликає спільний історико-культурний інтерес) накопичена велика кількість спеціальних робіт історіографічного та архітектурознавчого напрямів у галузі вивчення процесу формування садиб волинської аристократії. Велика кількість палацово-паркових ансамблів, що збереглися, отримали статус пам'яток архітектури та заповідних зон. Однак, значна частина резиденцій магнатів, середнього та дрібного дворянства у невеликих містечках, селах, фільварках, так звані "двореки" або сільські палаци у своїй більшості не були ще матеріалом для вивчення. Більшість з них за відсутності інформації про архітектурну та історичну цінність змінили функцію, первісний вигляд або зовсім перестали існувати. Саме втрачені ансамблі переважають серед виявлених під час дослідження. Актуальність дослідження базується не тільки на створенні цілісної картини розвитку палацово-паркового будівництва на Волині, а полягає також у поглибленні історичних знань у зв'язку з потребами сучасності. Органічне включення елементів історичної забудови у сучасну структуру населених пунктів, потреба реконструкції, регенерації, сучасного використання ансамблів, проектування нових комплексів, користуючись досвідом зодчества минулих сторіч, - наразі актуальна проблема, що потребує свого подальшого опрацювання за нинішніх умов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом підготовки наукових кадрів кафедри "Архітектура будівель та гідроспоруд» РДТУ.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи - вивчити та прослід-

кувати основні передумови, напрями і закономірності розвитку палацово-паркового будівництва на Волині у 2-й пол. XVIII-XIX ст., узагальнивши фактографію та окресливши специфіку архітектурно-просторових вирішень. Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішуються наступні задачі:

- 1) визначення історичних та соціальних факторів, що зумовили зміни характеру будівництва резиденцій на Волині;
- 2) з'ясування містобудівельної ролі ансамблів у формуванні планувальної структури населених пунктів;
- 3) аналіз основних композиційних закономірностей створення палацово-паркових ансамблів;
- 4) виявлення головних ознак художньо-стилістичної своєрідності волинських резиденцій;
- 5) архітектурно-планувальний аналіз паркових зон як формально-композиційних та образно-змістових елементів ансамблів.

Методика дослідження базується на історико-архітектурних опрацюваннях доступних першоджерел та на натурному обстеженні тих пам'яток, що збереглися. Важливим для виявлення регіональних особливостей палацово-паркового будівництва є порівняльно-історичний метод у поєднанні з типологічним методом. Дослідження втрачених ансамблів вкрай необхідне для з'ясування типологічного ряду та відтворення цілісної картини розвитку ансамблів, передбачено авторські графічні реконструкції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному: вперше процес формування палацово-паркових ансамблів на Волині прослідкований в контексті політичних, соціально-економічних, світоглядних змін у суспільстві; вперше дана комплексна оцінка ролі ансамблів у просторовій та планувальній структурі населених пунктів різного ступеня урбанізації; вперше досліджені закономірності композиційного формування ансамблів Волині під впливом різноманітних суспільних та професійних факторів; вперше досліджена еволюція міжелементних зв'язків та функціональних взаємодій у середовищі ансамблів; вперше до вже відомого фактологічного матеріалу з історії резиденціонального будівництва на Волині додано і введено в науковий обіг значну кількість раніше не вивчених документальних першоджерел з вітчизняних та зарубіжних архівних збірок; вперше на основі отриманих у ході досліджень результатів виконана серія графічних реконструкцій ансамблів.

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження дозволяє відтворити загальну картину розвитку палацово-паркового будівництва на Волині протягом 2-ї пол. XVIII-XIX ст. В процесі роботи були виділені найбільш цікаві зразки ансамблів з точки зору їх еволюції, композиційного, стилістичного, просторового вирішення. Тому результати досліджень суттєво доповнюють

відповідні розділи історії архітектурної спадщини України. Результати вишукувань можуть бути використані в курсах лекцій вищих навчальних закладів з історії української архітектури для студентів архітектурних, будівельних та мистецтвознавчих спеціальностей, при підготовці енциклопедичних, краєзнавчих та науково-популярних видань. Дисертація є необхідним науковим підґрунтям для практичних потреб реконструкції окремих елементів ансамблів і комплексів в цілому. В залежності від сучасних функціональних та естетичних вимог, у деяких випадках може бути здійснена регенерація об'єктів з поверненням їм первісного архітектурного образу.

Результати дослідження становлять основу розробленого і прочитаного у 1997-1998 н.р. дисертантом спецкурсу "Архітектурна спадщина Волині" у Рівненському інституті слов'янознавства Київського слов'янського університету для студентів спеціальності "Мистецтвознавство" (7.020504) даного вузу (№199 від 4.06.98 р.); становлять окремий розділ курсу "Історія архітектури", прочитаного у 1997-1998 н.р. для студентів спеціальності "Промислове та цивільне будівництво" (1202) УДАВГ (№ 052-785 від 30.10.98 р.), є складовою комплексу науково-вишуквальних робіт інспекції з охорони пам'яток архітектури управління містобудування та архітектури Рівненської облдержадміністрації (№01-224 від 10.06.98 р.). Результати досліджень впроваджені в проєкт благоустрою рекреаційної зони на території Острозької Академії (№215 від 21.09.98 р.).

Апробація результатів дисертації. Окремі результати роботи доповідались автором на 6, 8-й науково-краєзнавчих конференціях «Острог на порозі 900-річчя (Острог, 1995, 1997), на 2, 3-й науково-технічних конференціях професорсько-викладацького складу аспірантів і студентів УДАВГ (Рівне, 1996, 1997), на Всеукраїнській науково-краєзнавчій конференції «Діяльність бібліотек по збереженню культурної спадщини і відродженню духовності народу» (Житомир, 1996), на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Волинське Полісся в контексті слов'янської культури (Рівне, 1997), міжнародних конференціях «Архітектура як відображення ідеології» (Львів, 1996 р.) та «Історія релігій в Україні» (Львів, 1999), науково-краєзнавчій конференції «Українська національна ідея: історія і сучасність» (Житомир, 1997) та міжнародній конференції «Бердичівська земля в контексті історії України» (Бердичів, 1999). Програма і результати дисертаційного дослідження доповідались автором на засіданні кафедри «Архітектура будівель та гідроспоруд», на засіданні вченої Ради будівельного факультету УДАВГ (1994-1997).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані у 5-ти збірниках наукових праць, 8-ми збірниках матеріалів і тез наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертація представлена у вигляді двох томів. Перший том складає основний текст загальним обсягом 146 стор., що складається

зі вступу, п'яти розділів і висновків. До складу першого тому входять також перелік умовних скорочень та список використаних літературних та архівних джерел (300 найменувань). Другий том містить додатки, що складаються з текстової частини (45 підрозділів), допоміжного ілюстративного матеріалу (359 рисунків).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Перший розділ - "Історіографія палацово-паркового будівництва Волині 2-ї пол. XVIII-XIX стст.: досвід і лакуни" - присвячений узагальненню попередніх досліджень за темою дисертації. Особливе значення мають праці XIX ст., що розкривають специфіку суспільного устрою та історичних умов розвитку української спільноти в окремих регіонах України у досліджуваній період. Найбільш важливі - роботи М.С.Грушевського, П.Н.Бятошкова, А.Братчикова, С.М.Каретникова, В.Б.Антоновича та ін. В галузі дослідження історії населених пунктів, пам'яток культури та архітектури Волині помітні імена істориків-красзнавців М.І.Теодоровича, Л.Рафальського, А.Сендзьольського, О.А.Фотинського та ін. Суттєвим є значення праць С.Руссова та А.Вороніна, які висвітлюють соціально-політичне підґрунтя просторового структурування міських поселень Волині, фрагментарно торкаючись палацового будівництва.

Окремо відзначені праці українських вчених-сучасників, так чи інакше пов'язаних із досліджуваною тематикою: Ю.С.Асєєва, А.І.Барановича, О.М.Годованюк, О.В.Лесика, І.О.Логвина, В.А.Маркіної, Ю.Ю.Нельговського, О.П.Олейник, Є.П.Олійника, П.А.Ричкова, І.Д.Родичкіна, О.І.Родичкіної, В.І.Тимофієнка, Т.О.Трегубової, В.С.Ясієвича та ін. Містобудівельних та об'ємно-планувальних аспектів у резиденціональному будівництві України торкаються ряд дисертаційних робіт, зокрема В.А.Заболотного, М.І.Кресального, В.В.Козюліна, Ю.Ю.Нельговського та ін. Кандидатська дисертація Ю.Ю.Нельговського "Принципы восстановления и современного использования дворцово-парковых ансамблей Украинской ССР" (1990 р.) близька за об'єктом вивчення даному дослідженню. Однак, завдання, поставлені в роботі, вирішувались у площині реконструкції та подальшого використання ансамблів і, основне - парків як їх структурних елементів, охоплюючи територію усієї республіки. Автор не ставив за мету провести комплексний аналіз регіональної специфіки містобудівельних і архітектурно-просторових особливостей розвитку ансамблів. Дослідження розвитку суто паркових композицій здійснені у роботах українських науковців А.Д.Жирнова, І.О.Косаревського, А.Л.Лиги, І.Д.Родичкіна та ін., російських - О.С.Євангулової, В.А.Горохова, А.П.Вергунова, О.В.Докучасої, ін., польських - Г.Чолека, Е.Янковського, ін. За винятком одиничних прикладів, волинське садово-паркове мистецтво тут практично не представлено.

Непересіченими за значенням є дослідження за даною тематикою, здійснені польськими історіографами, архітектуро- та краєзнавцями. Багатий фактологічний матеріал міститься у мемуарній літературі та опублікованих подорожніх нотатках (XIX ст.), серед авторів яких А.Анджейовський, Брюель-Плятер, Я.Козьмян, Я.Д.Охоцький, ін. Спеціальні дослідження проводилися М.Баліньським, Т.Ліпінським, Ю.І.Крашевським, Р.Новіцьким, А.Пшездецьким та ін. Особливо важливими є праці з джерелознавства та історіографії регіону Волині, виконані Т.С.Стецьким та А.Яблоновським, де одним з аспектів є дослідження передумов виникнення і розвитку палацово-паркового будівництва. Заслуговують на увагу численні праці, опубліковані на поч. XX ст. і в міжвоєнний період: Ю.Дунін-Карвицьким, Я.Гіжицьким, С.Кардашевичем, М.Орловичем, Т.Маньковським, Ф.Марковським, С.Лозою, Я.Гофманом, з огляду на наявну в них фактографію. У післявоєнний період відзначаються роботи з історії урбаністики та архітектури, виконані М.Богущою, І.Самсоновичем, В.Тшебінським, Є.Ковальчиком, М.Карповичем, Т.Зарембською, А.Виробішем, З.Кулейовською-Топольською, В.Красовським, А.Мілобендським, З.Мешковським, ін. Стилістика і типологія палацових ансамблів, творчість окремих зодчих відображена у працях М.Квятковського, С.Лорентца, А.Роттермунда, В.Тагаркевича, Т.С.Ярошевського, ін. Однак, практично не представлені дослідження польських вчених на предмет архітектурно-просторових особливостей малих садіб Волині. Пізнавальне значення мають опубліковані іконографічні матеріали XVIII-XIX ст., автори яких - А.Лянге, Н.Орда, Г.Пейер, Ю.Вільчинський, В.Ріхтер та ін. Наголошено на популяризації палацово-паркового будівництва в польських та російських періодичних виданнях: "Tygodnik ilustrowany", "Klosy", "Wies ilustrowana", "Ziemia", "Столица и усадьба" ("Журнал красивой жизни") та ін.

Найбільш об'ємною фактографічною працею останнього десятиліття, найтісніше пов'язаною з темою даної дисертації, є багатомне видання польського дослідника Р.Афтанази "Матеріали до історії резиденцій", де головним виступає історичний контекст та ретельні розшуки першоджерел. Однак, архівалії, що є надбанням музеїв, бібліотек, архівів, України дослідником майже не відображені.

Дане дослідження було б неможливим без опрацювання фондів, що містяться у Центральному Державному історичному архіві України (м. Київ, Львів), обласних Державних архівах Волинської, Житомирської, Рівненської областей, Острозькому та Дубнівському історико-культурних заповідниках, фондах Волинського, Житомирського, Рівненського, Хмельницького краєзнавчих музеїв, Центральної наукової бібліотеці НАН України (м. Київ), науковій бібліотеці АН України (м. Львів), науковій бібліотеці Львівського державного університету ім. І.Франка. З числа зарубіжних використані матеріали збірок бібліотеки та музею Чарторийських у м. Кракові (Польща), кабінету гравюр Національного музею,

відділу графічних збірок та рукописів наукової бібліотеки Ягеллонського університету, Державного архіву Краківського воєводства і м. Кракова (відділ на Вавелі) та іконографічні матеріали Кабінету гравюр бібліотеки Варшавського університету та ін.

Другий розділ - "Історичні передумови розвитку палацово-паркового будівництва на Волині у 2-ій половині XVIII-XIX стст." присвячений аналізу основних змін у суспільному житті, які сприяли автономізації палацово-паркового зодчества як самостійного ареалу архітектурної творчості.

Соціально-історична специфіка регіону полягала у його державній належності послідовно до Речі Посполитої (до 1795 р.) та Російської імперії (від 1795 р. і до кінця досліджуваного періоду) Політичні зміни призвели до змін у соціальній структурі населення волинських міст, світоглядній переорієнтації еліти суспільства. Волинські землі почали інтенсивно "освоювати" нові магнатські родини, а за ними - середня та дрібна шляхта. Інфільтрація шляхти до міст та надання їй всіляких привілеїв у порівнянні з міщанством зменшувала стимули у розвитку кожного конкретного міста, міського господарства та самоврядування.

Приватна належність міст Волині у XVII-XVIII стст. наклала свій відбиток на урбанізаційні процеси. Розвиток господарки сприяв економічному підйому і, як наслідок - фінансовому і майновому зміцненню власника. Звідси, можливість проводити локаційні, культурницькі акції, пов'язані із просторовим розвитком міст і закладанням резиденцій. Координуючим центром у житті міста в середині XVIII ст. стала резиденція, що втілювала суспільно-економічний статус, європейський смак та належність до латинської віри її власника. За своєрідну модель у суспільних відносинах 2-ї пол. XVI-I пол. XVIII ст. були взяті відповідні сторони життя Англії, Італії, Німеччини, Франції, звідти ж запозичувались елементи філософії Просвітництва, культурно-етичні норми, засади архітектурного формотворення. Масштабне палацове будівництво, започатковане ще у I пол. XVIII ст. переважно шляхом переобладнання оборонних замків, до кінця століття вийшло на рівень типологічно самостійної групи.

Поступові зміни у структурі власності у I-ій пол. XIX ст., інших сферах суспільного життя спричинили і до зміни змісту нових резиденцій, що у той період були покликані зміцнювати патріотизм польської нації, з огляду на потужний ідеологічний наступ Росії. 2-а пол. XIX ст. у палацово-парковому будівництві позначена занепадом значної кількості ансамблів, що пов'язувалось із неефективністю фільваркової форми господарювання і фінансовою неспроможністю власників утримувати свої резиденції. Зведення нових будівель було унікальним явищем. Більш поширеною наприкінці XIX ст. була модернізація старих садиб відповідно до нових вимог комфортності. Особливу роль у розвитку палацово-паркового будівництва протягом 2-ї пол. XVIII-XIX стст., як і в попередні

століття, відіграло культуртрегерство крупної аристократії, що втілює у будівництві і оснащенні власних резиденцій, здійснюваному за участю зодчих, художників, скульпторів, у фундації численних культових будівель, накопиченні у палацах мистецьких збірок, цінних архівалій та бібліотек.

У третьому розділі - "Основні чинники формування палацово-паркових ансамблів" - висвітлюється комплекс основних факторів, що зумовили конкретні шляхи включення ансамблів у міську планувально-просторову структуру, а також залежність їх локації від місцевих умов.

Переважає більшість резиденцій Волині у 2-й пол. XVIII ст. формувалися на терені історичних міст та містечок. Розглядаються основні варіанти розташування резиденцій у їх просторовій структурі. На першому етапі розвиток палацово-паркових ансамблів Волині відбувався на основі середньовічних замків, формуючи функціонально-композиційну пару "ансамбль-замок". Виділено три моделі базового співвідношення: злиття елементів пари у категорію "резиденція" (Олика, Корець та ін.); генетичне поєднання місця колишнього укріплення та новостворюваного ансамблю (Рівне, Вишнівець, Заслав та ін.); просторове "роздвоєння" замку, внаслідок якого на новій території здійснювалось закладення нового ансамблю (Тучин, Любомль та ін.). Особливо наголошується на містобудівельному значенні локаційних акцій, проведених у Заславі та Полонному. Розглянуті небагаточисленні випадки формування садиби-"дублера" на території населеного пункту та чинники, що викликали подібну ситуацію. Особливо проаналізовано ступінь контактів ансамблів резиденцій з основними об'ємно-просторовими елементами міського середовища, зокрема варіанти композиційного співвідношення "резиденція - ринкова площа": відкритості ансамблю на ринок (Лабунь); співосного розташування ансамблю і ринку (Корець); примикання ансамблю до однієї з головних вулиць (Чуднів та ін.).

Найбільш потужні і стабільні планувально-просторові зв'язки зафіксовано між ансамблями резиденції і культовими спорудами. Визначений ступінь інтенсивності зв'язків ансамблів з культовими спорудами православної, католицької та іудейської конфесій. Формуванню відповідних психологічних настанов у міській спільноті та посиленню емоційно-естетичного сприйняття середовища сприяла взаємно обумовлена локація католицьких культових і палацових будівель у Заславі, Рівному, Вишнівці, Чуднові та ін.

Незалежно від часу заснування резиденції, співіснування ансамблю і католицького храму є особливо тісним і очевидним, але кожного разу ступінь просторового контакту суто індивідуальний (Лабунь, Дубровиця та ін.). У I-й пол. XIX ст. об'єкти саме католицького культу, як правило, стають елементами внутрішньої функціональної та планувальної структури кожного палацово-паркового ансамблю. Традиція створення комплексу ансамблю резиденції і

культури споруди у вотчинному маєтку дали початок і характерному для регіону Волині типу сільської садиби - "дворека", формально являючи собою один з найважливіших елементів сарматизму, як ідеології та способу життя значної частини середньої шляхти на Волині (Оженин, Велицьк, Капшувка).

Безпосередній контакт ансамблю резиденції і головних вулиць був настільки традиційним, наскільки часто досліджуваний об'єкт розташовувався поряд з центральною площею (Дубно та ін.); акцентація їх планувальної ролі здійснювалася шляхом завершення вуличної перспективи комплексом палацових будівель (Великі Межирічі (Корецькі). Локалізація резиденції відносно зовнішніх доріг тісно пов'язана з тенденцією кінця XVIII-І-ої пол. XIX ст.ст. до винесення ансамблів за міські межі на передмістя, які формувалися навколо головних під'їзних комунікацій (Рівне, Славута). Відзначена структуроутворююча роль цієї групи резиденцій. Розглянуто варіант взаємного розташування садиби і населеного пункту за принципом "резиденція поряд", найбільш поширений у невеликих приватних містечках (Боремель, Млинів). Відзначена винятковість подібної локації в селах.

Аналіз природних чинників формування архітектурно-художньої композиції палацово-паркових ансамблів виявив особливості їх дії на концепцію просторового ситуювання і еволюції резиденцій в цілому. Захисні властивості місцевості визначали вибір ділянки під майбутню резиденцію до середини XVIII ст., поступово змінюючи своє змістовне наповнення. Аналогічну (захисну) функцію на певному етапі виконували на Волині природні водойми. З часом їх трактування як природних бар'єрів відходить у минуле, змінюючись активним включенням у структуру палацово-паркових ансамблів у якості елементів нової естетики і пов'язуючись з певним семантичним навантаженням. Водні плеса включалися у знакові системи припалацових парків, мали також господарсько-ужиткове призначення.

Наведено окремі приклади відходу від загальноприйнятих норм та практичних рекомендацій при широтній орієнтації композиційного ядра ансамблю і, зокрема, палацових будівель, зумовлені існуючою містобудівельною ситуацією, що стало однією з причин швидкої руйнації багатьох ансамблів. Функціонально-композиційні взаємозв'язки природного оточення і резиденції посилювалися наприкінці XVIII ст., були актуальними протягом усього XIX ст. Поєднання здійснювалось включенням лісових масивів у структуру паркових зон, посилюючи органічність контакту антропогенного та природного ландшафтів.

Четвертий розділ - "Архітектурно-просторовий розвиток палацово-паркових ансамблів" - присвячений розгляду закономірностей формування їх внутрішньої функціональної та об'ємно-просторової композиції, розвитку стильових ознак комплексів в цілому та їх окремих елементів. Здійснено спробу

визначити функціональну модель системи життєвих процесів всередині палацово-паркових ансамблів. Розглянуто складові функціонального каркасу резиденцій і зміни їх "питомої ваги" при розплануванні ансамблів, що різнилися хронологічно. Виділяються функції, що визначили характер зонування території: репрезентативна, рекреаційна, адміністративна, господарська та комунікаційна.

Домінування репрезентативної функції відзначене у пізньобарокових та ранньокласицистичних ансамблях Волині, що за принциповими підходами до створення просторової композиції практично не відрізнялися. У кінці XVIII-на поч. XIX ст. при подальшій домінації парадної функції рівнозначною стає рекреаційна, визначається чітке зонування території ансамблю: "парадний простір"- "палац" - "рекреація" (Кустин, Тучин). Процес зростання значення рекреаційно-ландшафтного елементу відбувався ще інтенсивніше до 40-х р. XIX ст., при цьому парадна зона зводилася до мінімальних розмірів.

Ситуування господарської зони у великих резиденціях від 50-х р. XVIII ст. і до кінця цього ж століття здійснювалось на території рекреації (Рівне, Боремель) або за її межами (Вишнівець, Мізоч); у середніх та малих садибах прослідковується територіальне змикання парадної і господарської зон (Ємці, Вишкиски). На ранньому етапі (кінець XVIII ст.) господарський двір формувалася безпосередньо перед парадним (Лабунь, Тучин), на наступному - господарські будівлі розташовувались вздовж головної осі (Боремель, Млинів та ін.). Починаючи з 80-х р. XVIII ст. відбувається просторова автономізація господарської зони, яка трансформується у виробничу, локовану вже на території населеного пункту (Корець, Славути). Відзначена тенденція до територіального зближення функціональних зон (парадної і господарської) у 2-й пол. XIX ст. шляхом введення у планувальну структуру центру садиби господарських будівель.

Поліфункціональність резиденцій зумовила широкую номенклатуру будівель та споруд, які умовно розділені на три групи: палацові будівлі, домові каплиці; паркові споруди, спортивні споруди (кінець XIX ст.) - тенісні корти та майданчики для гри в кеглі; службові та господарські будівлі.

Окремо розглядаються закономірності формування об'ємно-просторових композицій. Виділено основні шляхи кристалізації ансамблів: трансформація замкових комплексів у палацово-паркові, формування ансамблів "еволюційним" шляхом, закладення і зведення ансамблів за єдиним задумом і в історично короткий проміжок часу. Трансформація морально застарілих замкових комплексів мала за мету органічне їх включення в загальний просторово-часовий контекст оточення. Аналізуються основні концепції реалізації поставленого завдання: "закрита" (Корець та ін.), "напіввідкрита" (Дубно та ін.), "відкрита" (Заслав). Розглядаються варіанти просторового розташування рекреацій (парків) при трансформованих замкових комплексах.

Найбільше наукове зацікавлення складає група палацово-паркових комплексів, сформованих еволюційним шляхом (Антоніни, Вишнівцев, Смордва). Простежені архітектурно-композиційні прийоми французького, англійського, італійського зодчества, застосовувані і найбільш розповсюджені на Волині. При збереженні за палацовою будівлею чільного місця у просторово-планувальній структурі комплексу, відбувається "змикання" архітектурного простору перед палацом і природного простору поза ним (Вишнівцев) або "поглинання" другого першим (Нова Чарторія) при незмінності первісного каркасу припалацової зони. Проаналізовані варіанти розташування комплексу господарських споруд, виділені найбільш поширені схеми: локалізація на периферії зони (Рівне, Нова Чарторія); вздовж головної осі ансамблю; перпендикулярно до неї.

Композиційні основи формування палацово-паркових ансамблів, створених за єдиним задумом, у значній мірі аналогічні розглянутим вище. Однак, особливість вказаних об'єктів - у застосуванні і збереженні в часі "чистих" композиційних прийомів, які представляли конкретний історичний період та відповідний архітектурний стиль. Найбільш популярним на Волині у 2-й пол. XVIII ст. був "палладіанський" тип композиції. Палацовий корпус поєднувався із службовими флігелями (павільйонами) за допомогою вигнутих галерей, утворюючи передпалацовий курдонер (Боремель, Великі Межирічі (Корецькі), Рівне). Застосування подібного прийому мало місце і у пізніх резиденціях (протягом XIX ст.). Різниця полягала у формалізації підходів до загальної композиції (Бужани та ін.). Невеликі пляхетські садиби теж розпланувались відповідно до класичних канонів, наслідуючи крупні ансамблі (Ємці, Туричани). Особливість полягала у довготривалості дотримання вищезначених прийомів у цій групі ансамблів (вся 1-а пол. XIX ст.).

Поступовий відхід від строгої ієрархічної побудови ансамблю спостерігається на Волині на поч. XIX ст. Розглядається унікальний перехідний зразок від регулярної до живописної композиції, продемонстрований у садибному комплексі с. Самчики. Характерною рисою усіх ансамблів, створених на основі рівнозначності структурних елементів, було обов'язкове збереження мінімальної парадної зони перед будівлею палацу. Напрямок головної композиційної осі визначав динамічне послідовне сприйняття головних ансамблевих будівель (Нова Чарторія, Чорна) на відміну від фронтального у класицистичних резиденціях.

Окремо досліджуються художньо-стилістичні особливості еволюції палаців, яка відбувалася під впливом трансльованої через територію Речі Посполитої європейської архітектурної традиції, традиції власне польської, а протягом XIX ст. - російської. На Волині у 2-й пол. XVIII ст. досяг апогею свого розвитку тип сільської садиби - "дворек" із специфічними стилістичними ознаками.

Барокові палаци на Волині - небагаточисленні. "Французький" (тридільний)

варіант вирішення їх об'єму був органічним для Волині з огляду на генетичну спорідненість такого членування з архітектурою оборонних замків (Вишнівець, Новомалин, Рівне). Зміна стилістичних орієнтирів (від пізньобарокових до ранньокласицистичних) матеріалізована у палацовому корпусі Заславського ансамблю. Характеризуються деякі палацові будівлі, зведені в стилі рококо (Гриців, Вишнівець, Рівне). Формування внутрішнього простору (планувальної схеми) також відбувалось за ієрархічним принципом. Відзначається обов'язкове розташування парадних апартаментів на другому поверсі, відповідно, службових - на першому; конфігурація поверхів - практично ідентична. Архітектурно-планувальна структура будівель строго відповідала зовнішньому об'єму. Прослідковується ускладнення внутрішнього розпланування від анфіладної системи розташування приміщень (Вишнівець) до їх двостороннього розміщення (Новомалин, Рівне). Вирішення службових флігелів підпорядковувалось загальним закономірностям структурної побудови ансамблю.

Найчисленнішу групу складають класицистичні палаци. Після третього розділу Польщі і до 1863 р. резиденції відігравали роль своєрідних патріотичних центрів, використовуючи для цього строгий громадянський стиль класицизму. Тотальне запозичення зразків англійської (неопалладанської), французької, згодом - російської архітектури, пов'язувалися у свідомості заможної та середньої шляхти з поняттям "чужоземщини" як у процесах формотворення, так і в способі життя. На замовлення магнатів на Волині працювали архітектори Д.Мерліні, Г.Шрегер, Ш.Б.Цуг, Г.Іттар, Я.Кубицький, Мерк, Г.Марконі та ін., паркобудівничі Бургіньйон, Кайзер, Д.Міклер. Більшість з них походили з-за меж Польщі чи то Росії. Починаючи з кінця 70-х рр. XVIII ст., зводяться численні класицистичні палаци крупної аристократії (Лабунь, Млинів (обидва - арх. Е.Шрегер), Великі Межирічі (Корецькі), Кустин (обидва - арх. Ш.-Б.Цуг); палац Любомирських на території Дубнівського замку (арх. Д.Мерліні). Часовий ареал їх будівництва на Волині обмежується 60-х роками XIX ст. (в цей період закономірності формотворення розглядаються вже не з позиції класицизму, а з погляду наступаючої еkleктики). У внутрішньому розплануванні класицистичних палаців посилювалася планувальна асиметрія, супроводжувана невідповідністю зовнішнім об'ємам і фронту фасадів, ускладнювалася архітектурно-планувальна композиція внутрішнього простору, відбувалось перенесення функції *rianoobile* (парадних апартаментів) на перший поверх. Диференціація приміщень по висоті в межах одного поверху стала результатом втрати функціональної ізоляції поверхів (поч. XIX ст.). Внаслідок цього розвивалися окремі функціональні блоки, що сприяло задоволенню зростаючих вимог до комфортності протягом XIX ст. Процес зміни функціонального розподілу приміщень по поверхах проходив повільніше, ніж формальна переорієнтація будинків та деталей їх пластики.

Перші зразки романтичних палацових будівель з'явилися на Волині у 80-х рр. XVIII ст. Вказана група палаців малочисленна: необароко (Антоніни, Смордва), неоготика (Білокриниця, Новоселиця, Краснопіль), неоренесанс (Велика Глуша, Дермань), неокласицизм. Поряд з "чистими" зразками стилю зустрічаємо приклади реконструктивного втручання, розбудови класицистичних палаців з романтичними навіюваннями. Визначені підходи до трактування типологічної належності групи неоготичних палаців і основні шляхи досягнення стилістичної єдності зі своїм англійським прототипом (замком).

Багатством, вишуканістю, значною насиченістю декором відзначаються парадні інтер'єри барокових палаців. Для ранньокласицистичних палаців характерне застосування елементів, традиційних для попередньої епохи. Зміни відбувалися у тематиці розписів та ліпних деталей. Романтичні настрої в інтер'єрах стають домінуючими з 30-х рр XIX ст. Значне зацікавлення складають орієнтальні мотиви у їх декоруванні (Самчики, Великі Зозулинці).

Взаємопроникнення традиційних елементів дерев'яного житлового зодчества та канонічних деталей бароко, класицизму і романтизму викристалізувало на Волині у 2-ій пол. XVIII ст. неповторний і застосований у децю іншій інтерпретації лише на північному Поділлі тип сільської шляхетської садиби, що існувала у двох різновидах: так званий "польський дворець" і класицистичний двір або сільський палацик. Подібність між класицистичними палацами і дворами на поч. XIX ст. максималізується, але принципова різниця залишається сталою, визначаючись поверховістю або однокомпонентністю.

У п'ятому, заключному, розділі "Закономірності архітектурно-планувального розвитку резиденціональних парків" розглядаються основні етапи та особливості еволюції парків як невід'ємної частини палацових ансамблів. Розвиток садово-паркового мистецтва на Волині наочно демонструє включення регіону в європейський контекст у цій галузі. Англійська теорія розвитку пейзажних парків стала базисною при створенні рекреаційних зон ансамблів з 70-х років XVIII ст. Прообразом при організації паркових ландшафтів були також сади Японії та Китаю. Популяризації нових концепцій у zakresі паркобудівництва у Польщі сприяло видання спеціальних праць на дану тематику.

Загальну композицію рекреації складала наступні структурні елементи: сад для прогулянок, звіринець, фруктовий сад. З шести видів пейзажних парків (за П.Гіжицьким) на Волині зустрічалися парадні, меланхолійні, ті, в яких вода є головним елементом. Інші види (рустикальний, пастерський, страхітливий) не виділяються у припалацових парках як самостійні, формуючи окремі семантичні ділянки. Наслідкування традицій західноєвропейського садово-паркового мистецтва з 1-ої пол. XVIII ст. на Волині втілювалось у закладенні "італійських" парків (Вишнівцев, Вишкучи та ін.) як одного з різновидів класичних барокових садів.

"Французькі" парки у своєму традиційному вигляді не "прижилися" на Волині, застосовувався лише парадний передпалацовий партер, досить розвинутий просторово у пізньобарокових та ранньокласицистичних ансамблях.

На межі XVIII-XIX стст. постало завдання реконструкції або розпланування нових резиденціональних парків на Волині. Пейзажні парки на Волині цього періоду характеризуються як видові (данина класичній традиції), де основним була програмованість візуальної інформації і створення обов'язкових просторових орієнтирів. Okремо визначені основні схеми розташування фруктових садів на території рекреації. Як показову, проаналізовано композицію "італійського" парку і ансамблю в цілому у Млинові. Млинівський парк став одним з перших на Волині, де застосовувались вільні прийоми планування практично на всій території, враховувались унікальні ландшафтні особливості ділянок. З влаштуванням оранжерей на територіях палацово-паркових ансамблів пов'язана одна з сторін меценатства крупної аристократії. Зароджуючись як данина західноєвропейській моді, вирощування та колекціонування екзотичних рослин у процесі свого розвитку перетворилось на діяльність у галузі адаптації їх у нових кліматичних умовах - створенні приватних ботанічних садів потягом 1-ї пол. XIX ст. (Антоніни, Арестів, Колесники). Цікавим способом вирощування теплолюбних дерев були "сади в мурах" (Рівне, Самчики).

Унікальна просторова концепція розпланування пейзажного парку в Рівному полягала у збереженні ієрархічних засад при композиційній взаємоб'язці окремих його ділянок. Тут синтезувались усі види "англо-китайських" садів, визначених П.Гіжицьким. Водоймища являли собою найголовнішу композиційну складову вказаного парку. Набір знакових форм, розташованих на парковій території, надзвичайно різноманітний - прояв ідеології романтизму у прагненні поєднати різні епохи на єдиній території; значними були і орієнтальні впливи.

Розквіт естетики романтизму у парковому будівництві позначився на більш стриманому застосуванні архітектурних елементів. У вказаний період основу семантичної канви складають вже не матеріальні об'єкти, а система матеріалізованих понять - символів. Рекреаційні зони, територіально розширюючись, включали у просторову структуру ранні планувальні елементи із збереженням існуючого каркасу як відображення тенденції зодчества поч. XIX ст. до збереження історичної спадщини. Ретельно зберігалися старі насадження та утворювані ними планувальні елементи. Закономірності формування пейзажного романтичного парку прослідковані у просторово-планувальній організації рекреаційної зони палацово-паркового ансамблю у Новій Чарторії. За набором елементів, рекреаційна зона призначалася в основному для розваг і відпочинку, чим зафіксовано процес формування резиденцій нового типу - заміських дач. У 2-й пол. XIX ст. розвиток рекреаційної функції на Волині відбувався шляхом

реконструкції і територіального розширення паркових зон. Першочергова увага приділялась особливостям природного матеріалу, що провіщало прихід модерністичної естетики у волинське садово-паркове будівництво.

ВИСНОВКИ

Палацово-парковий ансамбль Волині 2-ї пол. XVIII-XIX стст. як просторово впорядкована багатофункціональна система і як результат творчої діяльності попередніх поколінь - сутнісне втілення способу життя і мислення своєї епохи. Підсумовуючи сказане у представленій роботі, необхідно зробити декілька синтетичних висновків, що узагальнюють викладений аналітичний матеріал.

1. Стан сучасного наукового знання у галузі історіографії, зокрема, палацово-паркового будівництва на Волині дає можливість твердити, що попередні спроби опрацювання матеріалу, який безпосередньо торкається теми нашого дослідження, не мали на меті створення цілісної картини еволюції палацово-паркових ансамблів, їх різнопланових взаємодій із зовнішнім середовищем і внутрішніх зв'язків ансамблів, регіональної специфіки.

2. Зведення і розбудова палацово-паркових ансамблів стали якісно новим явищем у досліджуваній період, що було підготовлене рядом передумов, а за своїм змістом стало відображенням нових суспільних відносин. За умови польської, а пізніше - російської державності закономірним було перенесення власної архітектурно-будівельної традиції на волинські землі, що накладалась на історично сформовану структуру міського середовища і її окремих складових. Таким чином виникали просторово-часові зв'язки між новітніми та існуючими елементами міського каркасу, які залишалися стабільними незалежно від постійно змінюваних зовнішніх і внутрішніх умов.

3. Із сказаного вище логічно випливає рівне право на таку спадщину українського, польського і, деякою мірою, російського народів. Така рівність є цілком закономірною - автентичність волинських палацово-паркових ансамблів набула специфічного звучання завдяки синтезу місцевих прийомів архітектурно-містобудівельного мистецтва та наступної трансформації їх середовища, максимальній його ідентифікації з відповідними історико-соціальними умовами та естетико-ужитковими вимогами до життєвого середовища представників верхніх шарів польської та російської спільноти.

4. Палацово-паркові ансамблі були органічною складовою "культурного ландшафту" волинських міст і містечок, "вростаючи" в їх генетичну структуру, формуючи навколо себе не тільки середовище нового виду, але й систему нових функцій, виконуючи роль каталізатора просторового розвитку урбаністичних утворень, були одночасно одним з джерел неповторності образу міст та їх

самобутності. Щодо самих садиб існувала певна закономірність: функціональне зонування крупних ансамблів визначалось передусім суспільною кон'юктурою на предмет естетичних пріоритетів; у малих садибах критерієм при компонованні зон була стабільність їх безпосереднього територіального контакту.

5. Підходи до формування об'ємно-просторових композицій крупних ансамблів відображали чітко і послідовне дотримання західноєвропейських новаторських тенденцій у даній галузі зодчества на відміну від консерватизму і вибірковості у прийнятті композиційних нововведень у садибах середніх верств.

6. "Палладіанський" тип об'ємно-просторової композиції "генетично" пов'язаний насамперед із польською традицією локації будівель, а також наростаючою тенденцією до поглиблення контактів між архітектурою і природним оточенням, приймався однозначно позитивно у всіх прошарках еліти. Зазначено, що типологічний ряд замських вілл започаткований ще у XVI ст. А.Палладіо, проєволюціонував досить довгий час, знайшовши втілення у творчості визначних зодчих на Волині.

7. У застосуванні художньо-стилістичних засобів прослідковується подвійність: повне прийняття європейських стилістичних новацій у магнатському та вищому шляхетському колі і фактичне їх заперечення у нижчих шарах еліти. Розповсюдженню на Волині європейських архітектурних стилів сприяло залучення до проєктування та будівництва архітекторів-професіоналів за обов'язкової підтримки замовників. Діяльність архітекторів була функцією історично складеної містобудівельної ситуації, реалій свого часу та власної творчої індивідуальності.

8. Волинські сади і парки являли собою органічний, невід'ємний елемент палацових ансамблів, котрий синтезував у собі загальноєвропейські тенденції паркобудування та місцеві особливості, створював необхідне ландшафтно-просторове середовище резиденцій, забезпечував кожній садибі повноцінне функціонування та естетичну індивідуальність.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Михайлишин О.Л. "Зразковий" генплан Острога 1845 р., як один з етапів розвитку планувальної структури міста // Наукові записки Острозької Академії. - 1998. - Т.І. - Ч. 2. - С. 75-78.
2. Михайлишин О.Л. До історії втраченого палацово-паркового ансамблю в с.Крупець (Рівненська обл.) // Наукові записки РДК: Українська культура в іменах і дослідженнях. - Рівне, 1998. - С. 45-49.
3. Михайлишин О.Л. Особливості формування садиб волинської шляхти у 2-ій пол. XVIII ст. // Наукові записки РДК: Українська культура: минуле і сучасне; шляхи розвитку. - Рівне, 1998. - С.74-79.

4. Михайлишин О.Л. Історичні передумови розвитку палацово-паркового будівництва на Волині у 2-й пол. XVIII-XIX ст. // Наукові записки Острозької Академії. - 1999. - Т.П. - Ч.І. - С.64-66.
5. Михайлишин О.Л. До питання про обумовленість традицій трансформації, адаптації та збереження замкових комплексів Волині у 2-й пол. XVIII ст. та сьогодні // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. - Київ: КНУБА, 1999. - Вип.5. - С.15-18.
6. Михайлишин О.Л., Ричков П.А. До історії палацово-паркового ансамблю резиденції князів Яблоновських в Острозі // Матеріали VI Острозької наук.-красн. конф. "Острог на порозі 900-річчя". - Остріг. - 1995. - С. 180-182.
7. Михайлишин О.Л. Західноєвропейські впливи у палацово-парковому будівництві на Волині у XVIII-XIX ст. // Матеріали другої наук.-техн. конф. проф.-викл. складу, асп. і студ. УДАВГ. - Рівне. - 1996. - Ч.2. - С.21.
8. Михайлишин О.Л. До історії створення та розвитку палацово-паркових ансамблів на Житомирщині // Матеріали Всеукр. наук.-красн. конф. до 130-річчя Житомирської обл. наук. універс. б-ки.-Житомир: ВКФ "Поліграфіка".-1996.- С.99-100.
9. Михайлишин О.Л. Замок кн. Вишневецьких та його колекції як об'єкт історичних пошуків М.І.Костомарова // Наукові записки РДК: Українська культура в іменах і дослідженнях. - Рівне, 1997. - Вип. 1. - С. 74-76.
10. Михайлишин О.Л. Палацово-паркові ансамблі Волині 2 пол. XVIII-XIX ст. та їх творці: архітектори і паркобудівничі // Зб. статей. - Рівне, 1997. - Ч.3. - С.33-34.
11. Михайлишин О.Л. Іконографічні матеріали до історії палацово-паркового будівництва на Волині у бібліотеках та архівах м.Кракова // Українська національна ідея: історія і сучасність. Наук. зб.-Житомир: Журфонд.-1997.-С.96-97.
12. Михайлишин О.Л. Романтичні тенденції в архітектурі малих садиб Бердичівщини XIX ст. // Бердичівська земля в контексті історії України: Наук. зб. - Житомир: М.А.К., 1999. - С.81.
13. Михайлишин О.Л., Ричков П.А. Костьол в Невіркові (Рівненська обл.): доля однієї з волинських святинь початку XIX ст. // Матеріали IX міжнародної конференції «Історія релігій в Україні». - Книга II. - Львів: Логос. -1999. - С. 76-79.
14. Михайлишин О.Л. Палацово-паркові ансамблі Волині II пол. XVIII-XIX ст. Еволюція, композиція, стилістика. // Наук.зап. Рівненського держ. гуманітарного ун-ту: Українська культура: минуле і сучасне; шляхи розвитку. - Рівне: Діва, 1999. - С.199-295.

АНОТАЦІЯ

Михайлишин О.Л. Палацово-паркові ансамблі Волині 2-ї пол. XVIII-XIX ст. (напрями, передумови, закономірності архітектурного розвитку). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01. - теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Дисертацію присвячено виявленню та дослідженню основних передумов, напрямків та закономірностей розвитку палацово-паркового будівництва на Волині у 2-ій пол. XVIII-XIX ст. В дисертації вперше прослідкований процес формування палацово-паркових ансамблів Волині як просторово впорядкованої цілості, що утворилось в результаті дії комплексу чинників суспільно-економічного та естетико-культурного плану. Встановлено, що зведення та розбудова ансамблів стали якісно новим явищем у резиденціональному будівництві в цілому. Долучення до існуючого фактологічного матеріалу значної кількості віднайдених дисертантом першоджерел дало змогу створити цілісну картину еволюції цього виду архітектурної діяльності в регіоні. Дані, отримані в процесі дослідження, можуть знайти впровадження при розробці проектної документації по реставрації окремих пам'яток архітектури та відображені у лекційних курсах вищих навчальних закладів.

Ключові слова: палацово-парковий ансамбль, резиденція, трансформація, функція, композиція, аналіз, синтез, модернізація.

АННОТАЦИЯ

Михайлишин О.Л. Дворцово-парковые ансамбли Волины 2-ой пол. XVIII-XIX вв. (предпосылки, направления, закономерности архитектурного развития). - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.01 - теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры.

Диссертация посвящена выявлению и исследованию основных предпосылок, направлений и закономерностей развития дворцово-паркового строительства на Волины во 2-ой пол. XVIII-XIX вв.

В процессе работы решались задачи определения факторов историко-социального плана, которые обусловили изменение характера строительства волинских резиденций, градостроительной роли ансамблей в формировании планировочной структуры населенных пунктов, анализа и выявления композиционных закономерностей создания дворцово-парковых ансамблей, стилистического своеобразия их основных элементов.

Отмечено, что методика исследования основывается на историко-архитектурной обработке доступных первоисточников, натурном обследовании

сохранившихся памятников; используются также сравнительно-исторический, типологический методы и метод графических реконструкций.

Первый раздел - «Историография дворцово-паркового строительства Волыни 2-ой пол.XVIII-XIX вв.: опыт и лакуны» - посвящен обобщению предыдущих исследований по теме диссертации. Рассмотрена источниковедческая, иконографическая база, созданная в предыдущие периоды отечественными и зарубежными архитекторами, определены основные направления настоящего исследования.

Во втором разделе - «Исторические предпосылки развития дворцово-паркового строительства Волыни во 2-ой пол.XVIII-XIX вв.» - произведен анализ основных изменений в общественной жизни региона, которые способствовали автономизации дворцово-паркового зодчества как самостоятельного направления архитектурной деятельности.

Третий раздел - «Основные факторы формирования дворцово-парковых ансамблей» - посвящен выявлению комплекса основных факторов, которые обусловили конкретные пути включения ансамблей в городскую структуру, а также зависимости их размещения от местных условий. Выделены основные виды пространственно-планировочного контакта резиденции и составляющих городской ткани (замки, центральная площадь, культовые сооружения, городские фортификации, уличная сеть и т.д.). Определены основные тенденции их развития.

В четвертом разделе - «Архитектурно-пространственное развитие дворцово-парковых ансамблей» - рассмотрены основные закономерности формирования их внутренней функциональной и объёмно-пространственной композиции, развитие стилистических черт комплексов в целом и отдельных их элементов.

Пятый раздел - «Закономерности архитектурно-планировочного развития резиденционных парков» - посвящен выявлению основных этапов и особенностей эволюции парков как неотъемлемой части дворцовых ансамблей.

В результате, в диссертации впервые прослежен процесс формирования дворцово-парковых ансамблей Волыни как пространственно упорядоченной целостности, которая образовалась в результате действия факторов общественно-экономического и эстетико-культурного плана. Установлено, что сооружение и пространственное расширение ансамблей стало качественно новым явлением в резиденционном строительстве в целом. Резиденции были органической составляющей «культурного ландшафта» волыньских городов и местечек, выполняли роль катализатора пространственного развития урбанистических образований, были источником неповторимости их архитектурного образа.

Приобщение к существующему фактологическому материалу значительного количества выявленных диссертантом первоисточников дало возможность составления целостной картины эволюции этого вида архитектурной деятельности

в регионе. Данные, полученные в процессе исследования (описания, иллюстративные материалы, графические реконструкции), могут быть внедрены при разработке проектной документации по реставрации отдельных памятников архитектуры и отражены в лекционных курсах высших учебных заведений.

Ключевые слова: дворцово-парковый ансамбль, резиденция, трансформация, функция, композиция, анализ, синтез, модернизация.

ANNOTATION

Mykhajliszin O.L. The Volyn palace-park ensemble in the latter half of the XVIII-XIX th century (prerequisites, trends, the appropriateness of an architectural development). - A manuscript.

The thesis for an architecture Msc; speciality number 18.00.01. - the theory of an architecture, the restoration of architectural monuments.

The thesis has been devoted to revealing and researching the main prerequisites and appropriateness of the development of a palace-park building in Volyn in the latter half of the XVIII-XIX th century.

In the thesis for the first time the formation process of palace-park ensemble in Volyn has been retraced as a spatially-regulated integrity which has arisen as a result of the effect of number of a factors of a social-economic and aesthetic-cultural aspect. It has been ascertained that the ensemble erection and construction has become a brand-new phenomenon in a residential building as a whole.

The candidate for e degree has added a great number of primary sources found by her to the available facts.

Thus, it has given an opportunity of creating an integral picture of the evolution of the kind of architectural activities in the region. The data obtained in the research be useful both in drafting documents on the restoration of some architectural monuments and using them in lecture courses in institutes.

Key words: a palace-park ensemble, a residence, a transformation, a function, a composition, an analysis, a synthesis, a modernization.

85815h

АВ 43.728

Мист.

2

ПЕРЕБІРНО 1927

Мист